DŽEVDET HADŽISELIMOVIĆ PULSKI PSIHOLOG KOJI SE BAVI I PSIHOLOGIJOM KLIMATSKIH PROMJENA

KLIMATSKE PROMJENE

osnovni su uzrok rata u Siriji

Prije početka rata u Siriji bilo je nekoliko sušnih godina i mnogim ratarima tlo se pretvorilo u pustinju. Oko milijun i pol ljudi iz sela došli su u gradove, tu je već bilo par stotina tisuća izbjeglica iz Iraka i nastali su problemi s kojima se vlast nije znala nositi. Uz pomoć sa strane, oporba je počela rat

Duška PALIBRK

Poznati pulski psiholog Dževdet Hadžiselimović govorit je o klimatskim promjenama, točnije za psihologiju klimatskih promjena, njihov utjecaj na mentalno zdravlje ljudi, globalna društvena kretanja i uvjete života na Zemlji. Knjigom pod naslovom «Klima se mijenja, a mi...», koju je lani objavio Društvo psihologa Istre, upozorava na potrebu klimatskog opismenjavanja građana, počevši od uvođenja ove teme u hrvatske školske kurikulume.

Ankete koje je prof. Hadžiselimović provodio među školarcima, sve do gimnazijalaca, pokazale su da su djeca i mladi željni tih znanja, ali toga u školskim programima i udžbenicima – nema. Nedavno je u Parizu održana UN-ova svjetska konferencija o klimatskim promjenama, ali dosadašnjih 20-ak takvih globalnih okupljanja zbog klime nije pobuđilo značajnije rezultate.

– Konferencija u Parizu je zaversila i ostavila brojna pitanja. Mediji su to prenijeli kao veliko postignuće u globalnomu sporazumijevanju o očuvanju kolko-toliko povoljne klime, jednom od prevduyeta uljuđenog ili civiliziranog življenja. Povijest konferencija UN-a je doista tužna pa je ljude koji su na njima sudjelovali, a doljetali su na mjestu održavanja uglavnom avionima, Karl G. Hoyer nazvao «putujućim cirkusom klimatskih promjena». S Kyoto-protokolom bilo je djelomično uspješna. Nakon što ga je napustila Kanada, zbog eksploatacije katranskog pijeska iz kojeg se dobiva nafta, napisala mu je smrtnu presudu. Mnogo se očekivalo od konferencije UN-a u Kopenhagenu, čak su ga u to vrijeme zvali Hopenhagen. Uspjeli je izostan, a «putujući cirkus» doletio i odletio. Nakon neuspješne konferencije u Durbanu afrički pjesnik i aktivist N. Bassey napisao je knjigu simboličnog naslova «To cook a continent» o Africi koja je u dobroj mjeri klimatski izgubljen kontinent. Izbjeglice koje se utapaju kod Lampeduse su pretečno klimatske izbjeglice.

Putujući cirkus

Hoće li Pariz ipak biti prekretnica? Istiće se da su ovoj zatu sve zemlje potpisale dogovor.

– Vođeci političari su došli, održali optimistične govore zaklinjući se u buduće generacije i ostali, ostavivši birokraciji da pripremu tzv. Pariški sporazum. Konferencija je produžena za jedan dan kako bi se izak usvojio dokument, koji je prije svega popis ciljeva i želja, bez dovoljno nacrnaka kako ih postići i pretvoriti u stvarnost te bez načina sankcioniranja onih koji ga krše. Sporazum moraju usvojiti parlamenti zemalja sudionica. Pobijede li na narednim izborima u SAD-u Republikanci, najavljuju otkazivanje sporazuma. Kompariraljati ono što se mogło dogoditi, G. Monbiot je rekao da se spak dogodilo čudo, a usporedivši ga s onim što se trebalo poći – da je katastrofa. Vjerojatno će se u narednim godinama doradivati pa možda i ispadne nešto od njega. Vidjet ćemo.

Na prvi pogled neobično je da se psiholog bavi klimom. Kakve su veze izmedu psihologije i klimatskih promjena?

– Možda je kod nas neobično, ali u svijetu nije, pogotovo tamo gdje psihologija ima dužu tradiciju. I kod nas je nekio trebao početi. Ponešto sam i sam istraživao, no u knjizi sam prije svega nastojao prenijeti dio svjetskih spoznaja psihologije klimatskih promjena. Područja psihologije klimatskih promjena nisu promjene klime iz geološke prošlosti Zemlje, o kojima govore Milankovićevi ciklusi ledenih doba, već one koje je uzrokovao čovjek, svojim intenzivnim korištenjem fosilnih goriva. Ljudi ranije nisu znali o tšeti koju na taj način čine, sada dobar dio ljudi zna, ali se i dalje ponaša kao da ne zna. Zanimljivo je, ali i tužno gledati kako mediji izvještavaju o bljištavim dočekima Nove godine, s vatrometima i raspanju električne energije te nakon par minuta o katastrofalnim poplavama, požarima, snježnim olujama u kojima stradavaju ljudi i ostaju velike ekonomske štete. I nitko ta dva zbivanja nije dovezo u uzročno-posljedičnu vezu. Ne, ljudi stradavaju u klimatskim ekscesima, jer mi trošimo suviše energije dobivene iz fosilnih goriva.

Dinamizme ignoriranja, zaboravu, potiskivanje ili negiranja proučava, između ostalog, psihologija kao znanost o ponašanju ljudi. Psihologija proučava, recimo, posljedice koje ekstremne vremenske pojave ostavljaju na mentalnom zdravlju ljudi, a posebno djece. Primjerice, u godinama nakon uragana Katrina koji je 2005. opustošio New Orleans, osim kratkoročnih reakcija kao što su strah, bijes, žalost i depresija, bilo je dva puta više mentalnih bolesti. Djeca su godinu dana nakon uragana bila četiri puta više depresivna i anksiozna te dvostruko češće sklona poremećajima u ponašanju. Slične neugodnosti pobudio je poseban pogađaju otpuje problematične situacije: obitelјsku disfunkciju, poteškoće na posilu, maltretiranje djece i slično.

Poricanje istine

I ova je zima iznimno blaga. Kojom brzinom ide zato pljenje, slijedi li nam ledeni val i u kojim to vremenskim kategorijama razgovaramo? Iole se u narodu čuju skeptici koji tvrde da se klima odvija mijenjala, ali nije bilo globalnih TV-kuća koje prenose slike poplava i uragana iz najzabačenijih dijelova Zemlje.

– Tipično je za klimatske promjene češća pojava blagih zima. To ne znači da se jaka zima pa i snijeg uopće neće pojaviti: klimatske promjene znače prije svega ekstremne meteorološke prilike. Početkom 2012. bila je takva zima, a snijeg i led okovali su i naš Split. Nevještoj takvim uvjetima Splićani su imali nekoliko stotina prijeloma. Tom prilikom likovali su klimatski skeptici dokazujući da ne postoji globalno zatopljenje i da ulazimo u malo ledeno doba. Oni nisu bili prvi koji su htjeli potežu kao dokaz da se ne treba truditi oko očuvanja povoljne klime. Da su kolikotolko klimatski pismeni, znali bi da se zbiva. Skeptici imaju cijeli niz racionalizacija pa i to spada u područje proučavanja psihologije i sociologije. Kad na sjeveru Norveške snijeg padne tek krajem siječnja, što se dogodilo 2001., prilika je za znanstvenu istraživanje. Poricanja klimatskih promjena, a prilikom je iskoristila Karl M. Norgaard, američka sociologinja norveškog porijekla. Navodim samo jedan od zaključa to istraživanja: malo dio želi da su podaci o klimatskim promjenama istiniti, svakome je pomoć skeptičima. Iako su Norvežani obrazovana nacija. Posljednji izvještaj Međuvladinog panela o klimatskim promjenama pri UN-u, na kojem je radilo stotine vrsnih znanstvenika iz cijelog svijeta i koji obuhvaća par tisuća stranica, ne osta-

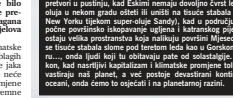

Ljudi stradavaju u klimatskim ekscesima, jer mi trošimo suviše energije dobivene iz fosilnih goriva

vlja nikakve sumnje da se klimatske promjene dogadaju te da ih uzrokuje čovjek emisijama staklenčkih plinova u atmosferu.

– S jedne su strane klimatski skeptici, a s druge žestoki eko-kult i «zelenčari zavjere», prvi potiču ravnodušnost i pasivnost, a drugi ekstremne ideje koje nemaju u tim krajnostima? Ovdje je mjesto i pitanju o medijskom prezentiranju ove globalno važne teme.

– Doista je zbunjujuća situacija za većinu klimatski uglavnom nepismenih ljudi. Nadam se da spomenuti Međuvladin panel pri UN-u nije medu teoretičarima zavjere, a o klimatskoj skepsi, potiskivanju, poricanju i negiranju napisao sam u knjizi cijelo poglavlje. Ravnodušnost i pasivnost nisu nikako dobri, u njima ima i iracionalnog straha. Medutim, racionalni strah je dobar, on je nas zaštitnik i može nas pokrenuti na konstruktivne aktivnosti. Velika je žteta da naša civilizacija nije osvijestila i kanalizirala racionalni strah vezan za klimatske promjene u zaštitne akcije, umjesto što ga je ignorirala i ostavljala po strani. Kad je u pitanju medijsko prezentiranje ove složene problematike, mediji su općenito uzeši, vite zbunjivali javnost umjesto da je informiraju. Vile su prostora dali Klimatskim skepticima umjesto klimatologima. Ovo mocno sredstvo nije dovoljno iskorišteno u klimatskom opismenjavanju ljudi. Dakako, i tome postoje razlozi. Služenje ekonomiji rasta, politici i općem dobru nije lako ponirati.

Koji su najupečatljiviji pokazatelji velikih promjena klime? Kako se prepoznaju na lokalnoj razini?

– Nisu samo ekstremne vremenske pojave – obilne oborine, poplave, valovi vrućine, požari, uragani, tajfuni, oluje... ono što prati klimatske promjene. Ima još manje ili više poznatih posljedica ili pratilaca: otapanje leda na zemaljskim polovima i planinskim glečerima, otapanje permafrosta (stalno zaleđeno tlo) uz moguće oslobađanje metana, dužu razdobžja suša, blaže zime, ranji dolazak proljeća i kasnije nastupanje ranji, zanije cyjetanje biljaka da bi im kasnije naškodio iznenadni mraz, promjena razdobžja i pojavljivanje migracije životinja, širenje nekih bolesti na nova područja, porast temperature i kiselosti mora i oceana, porast razine mora te erozija i plavljenje kopna uz more, nestajanje koraljnih grebena, iščezavanje biljnih i životinjskih vrsta... Lokalno smo mogli zamijetiti valove vrućine, suše, obilne oborine, oluje. Na sreću, za sada smo poštedeni ekstremnijih vremenskih pojava.

Umijeće empatije

Energetski rastrošna civilizacija, potrošački stil života, rast čovječanstva – globalne su to tendencije koje mijenjaju klimu nagore. Što može učiniti pojedinac? U knjizi kažete da uvođenje tednе žarulje, ali se teško odrićemo dalekih turističkih putovanja, aviona i automobila.

– Klimatski pismen i moralan pojedinac, a o svijetu ih je sve više, može učiniti dosta. Prije svega on je naučio umijeće empatije i nije mu svejedno da li netko, zbog njegova načina života, negdje pati ili strada u eksceisma ekstremnog vremena. Koristi empatiju pa se uživljava u patnje tek rođenih ili nerođenih, a zbog njegove eventualne energetske rastrošnosti. Uvoja načelo dobrovoljne jednostavnosti i živi u skladu s njim kad god može. Takvi pojedinci se trude da njihov CO2 otisak bude što manji. Navodim manji dio postupaka iz knjige: kupuju lokalno proizvedene produkte, pješače, voze bicikl, izbjegavaju letjeti avionom, troše manje tople vode (rjeđe se tuširaju), jedu što manje mesa (metan), ugrađuju solarne panele itd. itd. Nastoje za to pridobiti i druge.

Kažete u knjizi da je posebno nepovoljna prognoza za južnu Europu, kamo pripada i Hrvatska. Možete li preciznizi ta predviđanja?

– Da, Južna Europa, zaprvo Mediteran, ako globalna temperatura bude rasla, neće biti baš ugodno mjesto za život. Bit će više valova vrućine (a trajat će duže), suša i požara, obilnih oborina, poplava, nedostatka hrane i vode za piće, klizanja tla, ekonomskih šteta, migracija prema sjeveru, ljudskih žrtava itd.

Zašto se ništa ne poduzima, mislim na vlastodršce? Svojedobno je ove žnemadbe Angela Merkel kada je najvišu sustavno zatvaranje svih nuklearki u Njemačkoj, ali će ih – sic! – zamijeniti termoelektrane na fosilna goriva. Istu to takoder čeka.

– Vlastodršci, odnosno političari su dobrim dijelom krivi za stanje u kojem se nalazimo. Postojeći tip demokracije vrlo je podložan korupciji. Lobi fosilnih goriva, proizvođači aviona i autombila komuprali su čak i konferencije o klimi UN-a. Ne znam kolko je napredovala Njemačka u zatvaranju nuklearki, ali znam da je prilično napredovala u razvoju obnovljive energije. Proizvodnja električne energije u nuklearkama vrlo je rizična zbog mogućih incidenata i nuklearnog otpada. Premda u Istri imamo sunca u izobilju, a ne manjka ni vjetra, i nova Vlada ima u planu Plomin 3 na ugljen, najprljaviji energent. Ne samo to, ima u planu i eksploataciju nafte u Jadranu. Klimatski nepismeni.

Može li se i kako država pripremati za klimatske promjene? U Hrvatskoj se o tome ništa ne govori.

– Razumije se da se svaka država može pripremati za klimatske promjene. Tamo gdje su prijetnje i štete veće, prije ili posije mora se početi s pripremama. Na Maldivima i u pacifičkim državama to je pitanje opstanka. Mjere obuhvacaju napore na očuvanju klime, pripreme na okcese klime da štete i žrtve budu što manje te neposredno pomaganje ljudima i djeci kad se vremenska nepogoda dogodi. U Hrvatskoj zvanična politika takvim se pripremama ne bavi, simtagma klimatske promjene nije izgovorena tijekom izborne kampanje, a to je trebalo biti u fokusu raspravе. Neumorno se pričalo o ekonomiji i privrednom rastu, e da bismo mogli putovati i kupovati te dodatno pogoršavati stanje. Ne mogu ne citirati mudrog D. Attenborouga: Onaj kto vjeruje u beskonačan rast na fizički konačnom planetu – ili je luđ ili ekonomist.

Klimatske izbjeglice

Pariški sporazum obvezuje zemlje potpisnice i na obrazovanje o klimatskim promjenama. U Hrvatskoj još ništa?

– U istraživanjima koja sam radio sa studentima, gimnazijalcima i osnovnoškolcima, prema njihovim iskazima u nastavnim programima nema ništa o klimatskim promjenama. Najveća globalna prijetnja, a o njoj ni riječi. Možda poneki nastavnik nešto i radi na tome, ali nema sustavnog rada na klimatskoj pismenosti. Ponudio sam autorima novih kurikuluma svoju knjigu i pomoć u njihovu izradi, a ne manjka ni vjetra, i nova Vlada ima u planu Plomin 3 na ugljen, najprljaviji energent. Ne samo to, ima u planu i eksploataciju nafte u Jadranu. Klimatski nepismeni.

Može li se i kako država pripremati za klimatske promjene? U Hrvatskoj se o tome ništa ne govori.

– Razumije se da se svaka država može pripremati za klimatske promjene. Tamo gdje su prijetnje i štete veće, prije ili posije mora se početi s pripremama. Na Maldivima i u pacifičkim državama to je pitanje opstanka. Mjere obuhvacaju napore na očuvanju klime, pripreme na okcese klime da štete i žrtve budu što manje te neposredno pomaganje ljudima i djeci kad se vremenska nepogoda dogodi. U Hrvatskoj zvanična politika takvim se pripremama ne bavi, simtagma klimatske promjene nije izgovorena tijekom izborne kampanje, a to je trebalo biti u fokusu raspravе. Neumorno se pričalo o ekonomiji i privrednom rastu, e da bismo mogli putovati i kupovati te dodatno pogoršavati stanje. Ne mogu ne citirati mudrog D. Attenborouga: Onaj kto vjeruje u beskonačan rast na fizički konač-

Premda u Istri imamo sunca u izobilju, a ne manjka ni vjetra, i nova Vlada ima u planu Plomin 3 na ugljen, najprljaviji energent. Ima u planu i eksploataciju nafte u Jadranu. Klimatski nepismeni!

Ljudi su trošili manje mesa, pješačili, vozili bicikl, izbjegavali letjeti avionom, troše manje tople vode (rjeđe se tuširaju), jedu manje mesa (metan), ugrađuju solarne panele itd. itd. Nastoje za to pridobiti i druge.

U Južnoj Europi, ako globalna temperatura bude rasla, bit će više valova vrućine, suša i požara, obilnih oborina, poplava, nedostatka hrane i vode za piće, klizanja tla,...

SOLAŠTALGIJA – PLANETARNI OSJEĆAJ

Solastalgija, pojasnite nam značenje te riječi. To je internacionalna riječ, u uporabi u svijetu.

– Solastalgija je nova riječ, nastala prije desetak godina, a tvorac joj je G. Albrecht, profesor odzivaj razvoja u Perthu. Ne našavši pogodnu riječ u engleskom jeziku odlučio se na kombinaciju latinske (solacium = ugodaj) i grčke riječi (algia = bol). Kad se žvobni ambijent ljudi zamjeni do te mjere, zbog klimatskih promjena ili industrijskih aktivnosti, da osjećaju gubitak, bol, tugu ili da su negdje drugdje, onda taj kompleksni sentiment nazivamo solastalgijom. Kad se ite ite ljudi ratara pretvori u pustinju, kad Eskimi nemaju dovoljno čvrst led, kad oluja u nekom gradu očisti ili uništi na tisuće stabala (kao u New Yorku tijekom super-oluje Sandy), kad u području šuma počne površinsko iskopavanje ugljena i katranskog pijeska te ostaju velika prazninska koja izaziva poršini Mjeseca, kad se tisuće stabala slome pod teretom leda kao u Gorskom kotaru..., onda ljudi koji tu obitavaju pate od solastalgije. Napokon, kad nasrtljivi kapitalizam i klimatske promjene toliko devastiraju naš planet, a već postoje devastirani kontinenti i oceani, onda čemo to osjecati i na planetarnoj razini.

I ELEKTRIČNI AUTOMOBILI MOGU BITI ŠTETNI

Zašto svi već ne vozimo električne automobile i nemamo Sunčeve kolektore na svojim krovovima? Kad ce alternativni izvori energije postati konkurentni?

– U svezi s električnim automobilima treba obmah biti načisto: i oni su štetni ako je struja kojom se koriste dobivena sagorijevanjem ugljena ili nafte. Ako koristе struju dobivenu iz obnovljivih izvora, neškodljivi su. Što se tiče konkurentnosti obnovljivih izvora energije, ponešto se mora raditi i zbog neophodnosti. Vjerojatno bi i dovoljno konkurentni da se s njih ulagalo onoliko koliko se ulagalo u eksploataciju fosilnih goriva. Vrlo malo darovitih znanstvenika radi u toj sferi pa bi se trebalo dogoditi izvjesne pregnjućnje u znanosti. K tome, mnoge zemlje su postigle visok stupanj prelaska na obnovljive izvore, na primjer, Portoriko vise od 90 posto.

PROBLEMATIČAN TURIZAM DALEKIH PUTOVANJA

Turizam i promet su industrije u stalnom rastu, sve značajniji su izvori emisije CO2 i staklenčkih plinova. U turističkim regijama kao što je Istra, kakve se posljedice predviđaju? Što bi trebalo poduzeti?

– Ako se nastavi postojeća praksa putovanja na turističke odredišta, a da se pri tome koriste fosilna goriva, onda je turizam jedan od bitnih uzročnika klimatskih promjena. Problematičan je osobito turizam dalekih putovanja. Orijentacijom na ostvarenje profita i ovdje se radi nešto što je etički vrlo upitno. Uzmimo, na primjer, vjerski turizam. Papa Franjo je donio encikliku o očuvanju klime, no nastavlja okupljati vjernike na Trgu sv. Petra. Mogao bi im reći da slušaju njegove propovijedi na televiziji. Isto vrijedi za muslimane koji se okupljaju u Meki i za druga svetišta. Što se Istre tiče, ne trebalo graditi nove kapacitete, jer i postojeći bi mogli biti prazni ne pronađe li se zamjena fosilnim gorivima. Valja razvijati i druge privredne aktivnosti koristeći obnovljivu energiju.

© STOCK